

ПРЯМІ ЗАКОРДОННІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначень понять «економічна безпека» та «інвестиційна безпека». Викладено особистий погляд автора на місце прямих закордонних інвестицій у системі економічної безпеки держави. У роботі наголошується, що інвестиційна безпека, а разом з нею – і економічна, можливі лише за умови ефективного поєднання внутрішніх та прямих закордонних інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, прями закордонні інвестиції, економічна безпека, інвестиційна безпека, ресурсна безпека.

Необхідність здійснення глибоких структурних економічних перетворень в Україні потребує консолідації джерел фінансування, активізації інвестиційної діяльності та збільшення обсягу інвестицій. Але обмеженість власних інвестиційних ресурсів може негативно позначитися на економічному розвитку держави, а відповідно – і на економічній безпеці.

Питання інвестицій, дотримання інвестиційної та економічної безпеки висвітлено в працях таких відомих науковців, як: О. Барановський, І.Бінько, З. Варналій, В. Гриньова, Б. Губський, Я. Жаліло, В. Кириленко, В. Коюда, О.Коюда, Т. Лепейко, Х. Маховскі, Г. Пастернак – Таранушенко, С. Пирожков, В. Сенчагов, В. Шлемко.

Відаючи належне дослідженням вищезгаданих науковців, маємо на меті проаналізувати взаємозв'язок прямих закордонних інвестицій та економічної безпеки держави. Оскільки, на нашу думку, місце інвестиційного чинника в економічній безпеці держави визначено недостатньо.

Для досягнення мети маємо виконати такі завдання: проаналізувати теоретико-методологічні підходи до визначень понять «економічна безпека» та «інвестиційна безпека»; викласти власну позицію стосовно місця прямих закордонних інвестицій та інвестиційної безпеки в системі економічної безпеки держави.

В українській науковій літературі поняття «економічна безпека» вперше було вжито в 1994 р. Г. Пастернаком-Таранушенком [1, с. 23]. На його думку, економічна безпека – складова частина національної безпеки. Це – наймолодша з наук про безпеку держави, яка зародилася на підґрунті необхідності забезпечення державності за рахунок використання відповідних заходів та засобів, що покликані надати стабільність стану держави попри економічний тиск, який здійснюється ззовні або зсередини [2, с. 29].

Міністерство економіки України в наказі «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» визначило економічну безпеку як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [3].

На думку С. Пирожкова, «економічна безпека – це сукупність умов, за яких країни зберігають свої економічні інтереси; задовольняють у довгостроковому

періоді потреби суспільства і держави; генерують інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення стабільного економічного розвитку; протистоять зовнішнім економічним загрозам та повністю використовують національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці» [4, с. 14].

Дослідники І. Бінько та В. Шлемко доводять, що «економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [5, с. 8].

Я.Жаліло визначає економічну безпеку країни «як складну багатофакторну категорію, що характеризує спроможність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення країни, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [6].

Х. Маховскі стверджує, що економічна безпека повинна гарантувати досить високий ступінь незалежності від стратегічних партнерів, тобто тих, які потенційно можуть впливати на політичні рішення, які будуть неприйнятні з комерційної точки зору [7, с. 42].

Однією зі складових економічної безпеки країни є інвестиційна.

Міністерство економіки в «Методичі розрахунку рівня економічної безпеки України» зазначає, що інвестиційна безпека – це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [3].

Однозначної дефініції інвестиційної безпеки на сьогодні не існує. С. Пирожков вважає, що «інвестиційна безпека являє собою такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та її технологічне переозброєння» [4, с. 14].

Під інвестиційною безпекою держави, на думку О.Барановського, слід розуміти досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються,

оптимального співвідношення між розмірами позитивного національного платіжного балансу [8, внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання с. 24].

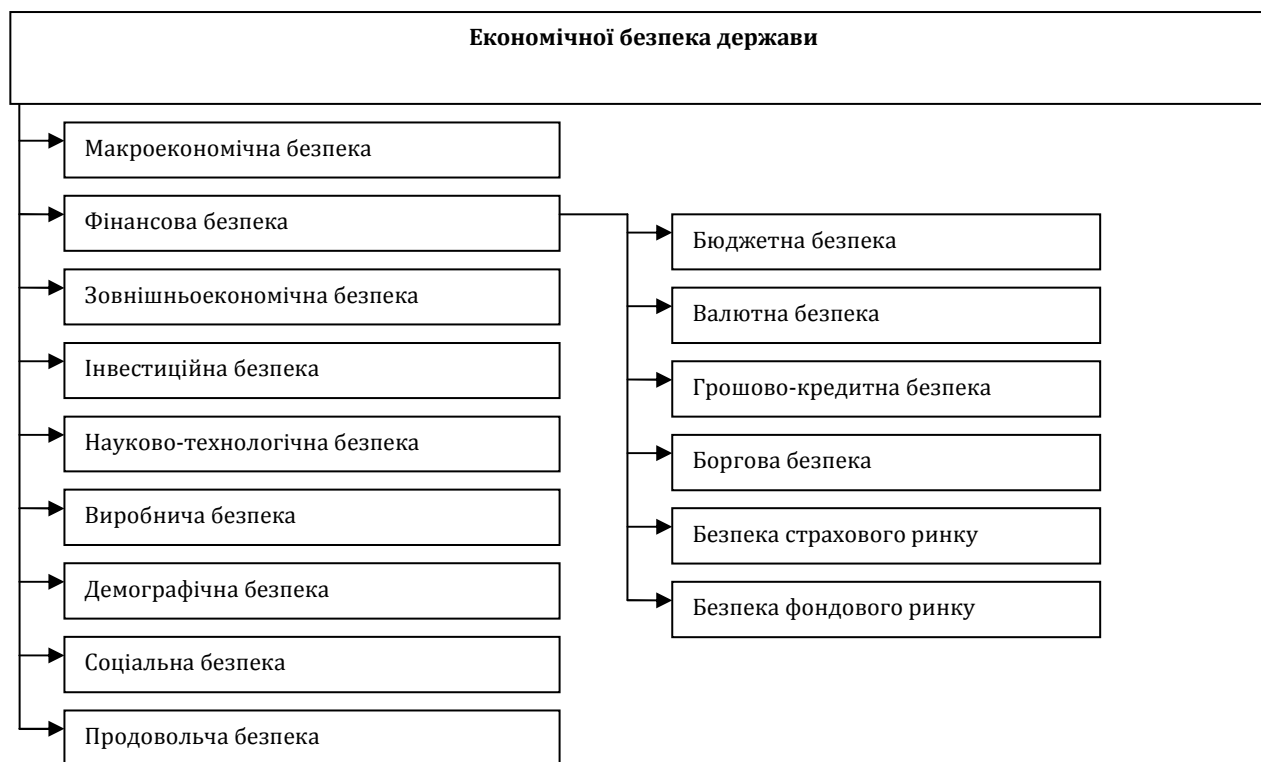

Рис. 1. Складові економічної безпеки за Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України*

* Рисунок складено за даними [3]

В. Кириленко визначає інвестиційну складову економічної безпеки як сукупність нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, що визначають тип і динаміку відтворювального процесу, які забезпечують надійність відшкодування та ефективність вкладеного капіталу. Під інвестиційною безпекою держави автор розуміє спроможність підтримувати виробничі нагромадження і вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію і технологічне переозброєння економіки [9, с. 56].

Б. Губський зазначає, що інвестиційна безпека визначається можливістю накопичення ресурсів або капітальних вкладень. За належного його рівня підвищується капіталовіддача функціонування секторів економіки, зростають темпи розширеного відтворення і технологічного її переозброєння [10, с. 24].

Як стверджує В. Сенчагов, інвестиційна складова: «забезпечує економічно безпечне відтворення основного капіталу та інтелектуального людського капіталу з орієнтацією на зростання економічних результатів, на підвищення ефективності виробництва, якості товарів та послуг, що випускаються, рівня життя населення» [11, с. 167]. На його думку, інвестиційна безпека формує здатність економічної системи акумулювати, залучати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси з метою забезпечення конкурентоспроможності економіки країни (регіону). Інвестиційна безпека країни (регіону) гарантується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає змогу: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал; здійснювати розширене

відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища в регіонах країни; зберігати та відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри [11].

Розрізняють такі групи показників-індикаторів економічної безпеки:

- фактори економічного зростання (динаміка і структура національного виробництва й доходу, показники обсягів і темпів промислового виробництва, галузева структура господарства та динаміка окремих галузей, капіталовкладення та ін.);
- ті, що характеризують природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний потенціал країни;
- ті, які визначають динамічність і адаптивність господарського механізму, а також його залежність від зовнішніх факторів (рівень інфляції, дефіцит консолідованого бюджету, дія зовнішньоекономічних факторів, стабільність національної валюти, внутрішня і зовнішня заборгованість);
- чинники якості життя (ВВП на одну особу, рівень диференціації доходів, забезпеченість основних груп населення матеріальними благами і послугами, працездатність населення, стан довкілля та ін.) [12, с. 72].

Для характеристики інвестиційної безпеки використовують понад 40 показників оцінки

макроекономічних індикаторів відповідно до Системи національних рахунків. А саме: дефіцит державного бюджету, обслуговування та погашення державного боргу, ВВП, обсяг експорту та імпорту товарів та послуг та інше. Основним показником економічного розвитку є внутрішній валовий продукт (ВВП). Між зростанням ВВП та обсягом інвестицій існує кореляційна залежність. Не менш важливим показником інвестиційної безпеки є обсяг та співвідношення імпорту та експорту [13, с. 208].

Заслужують на увагу методичні рекомендації, підготовлені відділом економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБО України (НІПМБ РНБОУ) [4]. Відповідно до цих рекомендацій, інвестиційну безпеку визначають наступним чином:

Інвестиції поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх інвестицій слід відносити реальні інвестиції, які в Українській статистиці відображаються як капітальні вкладення (в подальшому – CI). До зовнішніх – прями іноземні інвестиції (FDI). Таким чином реальні інвестиції можна відобразити формулою:

$$I = CI + FDI,$$

де I – загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни.

Визначення індикатора інвестиційної безпеки здійснюється завдяки досвіду інвестиційного забезпечення економіки.

Для стабільного економічного зростання країни, як доводить світовий досвід, річні інвестиції за певний період часу мають бути на рівні 19-25% до ВВП (GDP) тобто для підтримання інвестиційної безпеки загальний обсяг інвестицій в економіку країни відносно ВВП має бути на рівні:

$$Lis = \frac{I \times 100\%}{GDP} \geq 19 - 25\%,$$

де, Lis – рівень інвестиційної безпеки у відсотках,

I – загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни за період, який розглядається в грошовому вимірі.

Величина Lis повинна утримуватися на рівні 19-25%, що є пороговим значенням інвестиційної безпеки.

Максимальне порогове значення інвестиційної безпеки відповідає етапу, коли економіка перебуває на стадії реформування і потребує значних інвестицій. Коли економіка перебуває на етапі стабільного розвитку, порогове значення інвестиційної безпеки може бути меншим.

Для України питання інвестицій стоїть вкрай гостро, тому порогове значення інвестиційної безпеки в найближчі роки має бути максимальним – на рівні 25% [4, с. 15].

Обмеженість внутрішніх інвестиційних ресурсів та недофінансування капітальних вкладень негативно позначилися на економічному стані держави. Дефіцит інвестицій став однією з причин кризового стану промисловості та сільського господарства в Україні, оскільки призвів до падіння обсягів виробництва, технологічності, екологічності, спричинив виникнення неекономічності виробництва, зменшення зайнятості та катастрофічний рівень зношення основних фондів.

На думку Г. Пастернака-Таранушенка, найбільш вразливим напрямком економічної безпеки є ресурсна. У світі існує небагато держав, які здатні повністю

забезпечити своє існування за рахунок власних ресурсів. Тому ресурси та право ними володіти стають найголовнішою причиною виникнення конфліктів і протистоянь. Саме відсутність ресурсів, часткова або повна, спричиняє великі збитки економіці держави [14]. Але він не розглядає інвестиційну безпеку як складову ресурсної безпеки (рис. 2).

У наказі «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» Міністерство економіки України дає визначення інвестиційної безпеки як складової економічної безпеки держави, як видно з рис.1.

На нашу думку інвестиційну безпеку можна розглядати як складову ресурсної, як показано на рис.3.

Ресурси – це все, що потрібно для задоволення потреб людини. Це кількісна мірка можливості виконання якої-небудь діяльності; умови, що дозволяють за допомогою певних перетворень отримати певний результат [15]. Запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби. Засіб, джерело, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності [16].

За етимологією слова «ресурси» з упевненістю можемо назвати ними прями закордонні інвестиції, оскільки шляхом прямого іноземного інвестування на територію приймаючої країни переміщуються: виробничі потужності; науково-виробнича та фінансова стратегії (через дочірні підприємства і філії); науково-виробничий та ринковий потенціал; передові технології; випуск нових видів продукції; високий стиль менеджменту та маркетингу. Також прями закордонні інвестиції мобілізують до ефективного використання наявних і нових ресурсів; стимулюють конкуренцію і пов'язані з нею позитивні процеси; підвищують попит і ціни на вітчизняні фактори виробництва; збільшують податкові надходження і зменшують внутрішній інвестиційний ризик та інше, що позитивно впливає на розвиток економіки приймаючої країни.

Тому прями закордонні інвестиції є фактором забезпечення інвестиційної, ресурсної, а відповідно – і економічної безпеки держави (рис.3.).

Здійснення глибокої структурної перебудови української економіки вимагає істотного збільшення обсягу інвестицій, консолідації всіх джерел фінансування, активізації інвестиційної діяльності. Але наявна в державі та серед підприємців тенденція щодо залучення великих обсягів прямих іноземних інвестицій не є однозначно позитивною. Іноземні інвестиції, навіть за умов їх ефективного використання, не повинні становити значної частки загального їх обсягу. Світовий досвід показує, що обсяг прямих закордонних інвестицій не має перевищувати 6% від ВВП. У будь-якій державі обсяги іноземних інвестицій ніколи не перевищують обсягів вітчизняних. Досвід постсоціалістичних європейських країн свідчить, що іноземні інвестиції найактивніше надходять не туди, де бракує капіталу, а в місця, де вже інтенсивно здійснюється капіталовкладення, тобто відбувається їх «протягування» до внутрішніх. Зовнішні кошти спрямовуються туди, де вже практично здійснені економічні реформи, насамперед за рахунок власних джерел. Іноземні інвестиції в економіку тієї чи іншої країни залежать від економічних та соціальних умов, що вже склалися [13, с. 207].

Отже, необхідною умовою розвитку економіки та досягнення економічної безпеки держави є ефективне та правильне поєднання внутрішніх та прямих

закордонних інвестицій (рис. 3). Державне регулювання економіки задля досягнення економічної безпеки держави повинно мати суб'єктивний характер і спрямовуватися в бік розвитку національного виробництва, тобто необхідно відійти від переважно експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку. Для цього необхідною мірою є аналіз реального становища інфраструктури

виробництва та надання державної підтримки для розбудови і розвитку виробництв, з якими Україна може отримати конкурентоспроможні позиції в Європі та світі. При цьому держава має сприяти розвитку освіти і науки, реструктуризації базових галузей економіки шляхом створення спільних фінансово-промислових та виробничих структур, активному впливанню внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

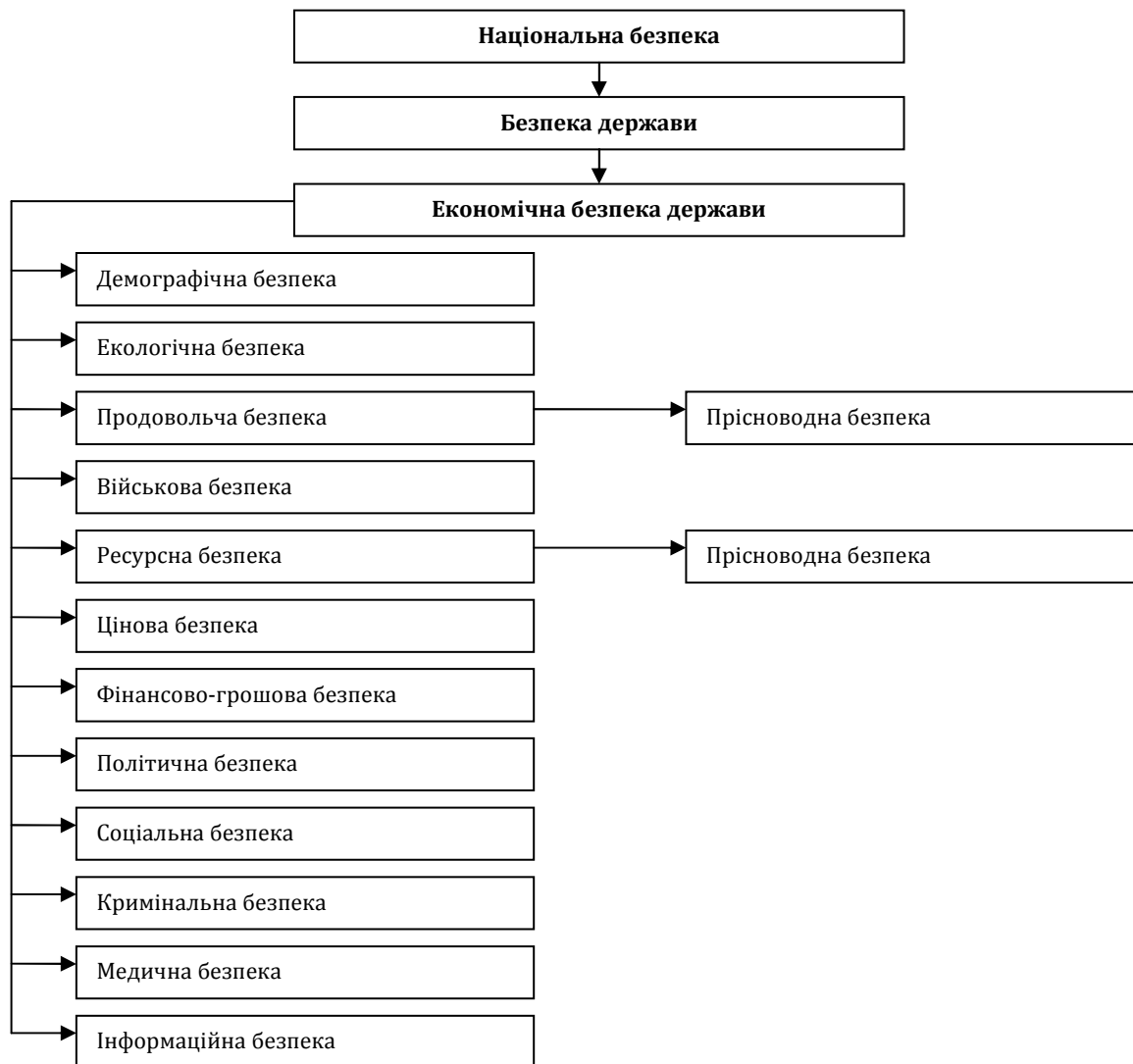

Рис. 2. Складові національної безпеки*

* Рисунок складено за даними [14]

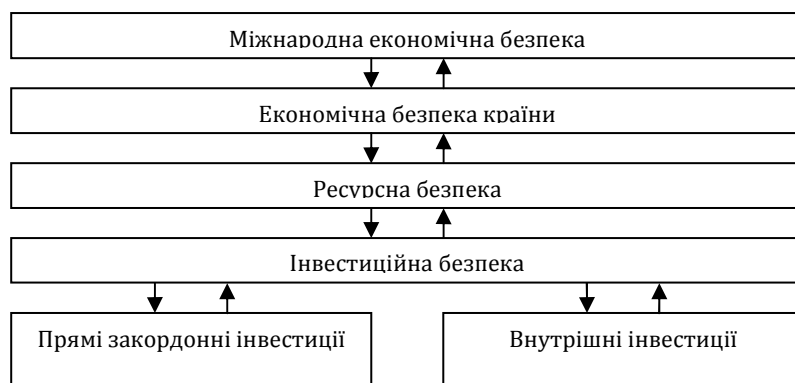

Рис. 3. Місце ПЗІ в економічній безпеці

Список літератури

1. Белов, О. Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення [Текст] / О. Ф. Белов. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/book/belov/6.html.
2. Пастернак-Таранушенко, Г. А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення [Текст] / Г. Пастернак-Таранушенко ; за ред. проф. Б. Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
3. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Текст] : наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. / Правові системи НАУ. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0060665-07>
4. Пирожков, С. І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України [Текст] / під ред. С. І. Пирожкова. – К.: НІПМБ, 2003. – 42 с.
5. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [Текст] : [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К.: НІСД. – 1997. – 144 с.
6. Жаліло, Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації [Текст] / Я. Жаліло // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К.: Самсанга, 2001.-224с.
7. Machovski, H. Ost-West Handel: Entwicklung, Interessenlagen. Aussichten [Текст] / H. Machovski // Aus Politik u. Zeitgeschichte. – Bonn. – 1985. – № 5. – P. 39-44
8. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
9. Кириленко, В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки [Текст] : монографія / В. І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005 – 232 с.
10. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення [Текст] / Б. В. Губський. – К., 2001.
11. Экономическая безопасность России: Общий курс [Текст] / [под. ред. В. К. Сенчагова]. – М. : Дело, 2005. – 896 с.
12. Економічна безпека [Текст] : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647с.
13. Інвестування [Текст] : підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. – К.: Знання, 2008.-452с.,208с.
14. Пастернак-Таранушенко, Г. А. Економічна безпека держави [Текст] : підручник для осіб, що навчаються за фахом "Службовець державного управління" / Г. А. Пастернак-Таранушенко ; Під ред. професора Богдана Кравченка. – К.: Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. – 140 с.
15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wikipedia.org.
16. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rozum.org.ua.

РЕЗЮМЕ

Ермоленко Татяна

Прямые зарубежные инвестиции как фактор экономической безопасности государства

В статье проанализированы теоретико-методологические подходы значений экономической безопасности и инвестиционная безопасность. Изложен личный взгляд автора на место прямых зарубежных инвестиций в системе экономической безопасности государства. В работе акцентируется внимание на том, что инвестиционная безопасность, а вместе с ней и экономическая безопасность, возможны лишь в условиях эффективного объединения внутренних инвестиций и прямых зарубежных инвестиций.

RESUME

Yermolenko Tetyana

Foreign direct investment as a factor of economic security

The paper analyzes the theoretical and methodological approaches values of economic security and investment safety. Author's personal perspective on the place of direct foreign investment in the system of economic security is shown. The paper focuses on the fact that the investment security, and with it the economic security are possible only in conditions of effective combination of domestic investment and foreign direct investment.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2012 р.